

AZƏRBAYCAN VƏ KOREYA DİLİNDƏ HAL KATEQORİYASI VƏ ONLARIN OXŞAR VƏ FƏRQLİ XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Bütün dünya dillərinin, eləcə də koreya dilinin özünəməxsus xüsusiyyətləri vardır. Koreya dilinin Altay dil qrupuna aid olduğunu bilinsə də, bir çox mənbələrdə onun tunqus-mancur dilləri ilə genetik qohumluğu olduğu fikrinə rast gəlinir. Dünya dilləri arasında qrammatik xüsusiyyətləri baxımından maraqlı müqayisə imkanları təqdim edən koreya və azərbaycan dillərinin fərqli dil ailələrinə mənsub olduğu deyilsə də, bu iki dil bəzi oxşar cəhətlərə malikdirlər. Morfoloji cəhətdən baxsaq, koreya dili aqqlütinativ dillərdən biridir. Yəni azərbaycan dilində olduğu kimi koreya dilində də söz kök və şəkilçilərə ayrılır. Sözlərə müxtəlif əlavə və şəkilçilər artırılaraq yeni mənalar və funksiyalar yaranır. Eyni zamanda hər iki dildə də hal kateqoriyası mövcuddur. Bu məqalədə Koreya dilində hal kateqoriyası təhlil ediləcək və azərbaycan dilinin hal sistemi ilə müqayisə ediləcəkdir. Məqsəd hər iki dildə isimlərin qrammatik funksiyalarını və onların ifadə üsullarını müqayisəli şəkildə araşdırmaqdır.

*Koreya dilində hal kateqoriyası.

Koreya dilində 조사 (Cosa) hal kateqoriyasını bildirir. Belə ki, hal kateqoriyasının şəkilçiləri isimlərin cümlədəki funksiyalarını müəyyən etmək üçün isimlərə qoşulur. Bu şəkilçilər həm mənəni, həm də sintaksis qaydalarını müəyyən edir. Azərbaycan dilində də olduğu kimi koreya dilində də ismin altı halı mövcuddur. Aşağıdakı cədvəldə hər iki dil üzrə halların adlanması və ifadə vasitələri göstərilmişdir.

주격	이/가	Adlıq hal	-
소유격	의	Yiyəlik hal	(n)m ⁴
여격	에; 에게/한테; (으)로	Yönlük hal	(y)a ²
목적격	을/를	Təsirlik hal	(n)i ⁴
처격	-에; 에서	Yerlik hal	da ²
탈격	-에서; 부터	Çıxışlıq hal	dan ²

Yuxarıdakı cədvəldə də qeyd olunduğu kimi hər iki dildə halların müvafiq şəkilçiləri mövcuddur. Cədvəldə verilən məlumatlara nəzər salsaq ilk baxışda həm azərbaycan həm də koreya dilinin hal kateqoriyası üzrə bir sıra oxşar və fərqli cəhətlər nəzərə çarpır. İlk öncə koreya dilində altı halın istifadə qaydaları, özünəməxsus xüsusiyyətləri daha sonra isə hal kateqoriyasının hər iki dil üzrə fərqli cəhətləri ilə tanış olaq.

1. 주격

Bu hal azərbaycan dilində adlıq hala uyğun gəlir. Subyektin kim və ya nə olduğunu ifadə edir və adətən cümlənin əsas mövzusunı göstərir. İsmi sonuna 이/가 şəkilçilərini qoşmaqla düzəlir. -이 şəkilçisi samitlə bitən isimlərin, -가 isə saitlə bitən isimlərin sonuna əlavə olunur.

Məsələn:

- 학생이 학교에 갑니다. Tələbə məktəbə gedir.

- 달씨가 추워요. Hava soyuqdur.

İlk nümunədə isim 학생 [haksenq] samitlə bitdiyinə görə -이, digərində isə 날씨 [nalşi] saitlə bitdiyinə görə -가 şəkilçisi əlavə olunmuşdur.

2. 소유격

Azərbaycan dilində yiyəlik halı ifadə edən bu hal mənsubluğu bildirir. İsimlərin sonuna -의 şəkilçisi artırmaqla düzəlir. Şəkilçi bir variantlı olduğuna görə isimlərin sait və ya samitlə bitməsindən asılı olmayaraq sözə eyni formada qoşulur. Amma koreya dilində danışqda yiyəlik hal şəkilçisi çox vaxt ixtisar edilir.

Məsələn:

- 제 친구의 집입니다. Dostumun evidir.

- 제 친구 집입니다.

Hər iki nümunədə də məna eynidir. Lakin ilk nümunədə yiyəlik hal şəkilçisi verilsə də ikinci nümunədə ixtisar olunmuşdur.

3. 목적격

Koreya dilində 목적격 (moqçokqyok) azərbaycan dilində təsirlik haldır. Bu hal, hərəkətin və ya felin təsir etdiyi obyektə göstərmək üçün istifadə olunur və ismin sonuna 을/를 şəkilçiləri artırılır. Bu halda da şəkilçi ismin sait və ya samitlə bitməsinə əsasən ismə qoşulur. Belə ki, -을 samitlə bitən isimlər üçün, -를 isə saitlə bitən isimlər üçün istifadə olunur.

Məsələn:

- 책을 읽어요. Kitabı oxuyuram.

- 사과를 먹어요. Almanı yeyirəm.

4. 여격

⁴⁴ Bala Dövlət Universiteti E-mail: nezrinm038@gmail.com

Koreya dilində ismin bu halı dilimizdə yönük halına uyğun gəlir. Lakin azərbaycan dilindən fərqli olaraq subyektin kim və ya hara olmasına əsasən iki ifadə vasitəsi mövcuddur. Beləki istiqamət və ya yön bildirdikdə -에; (으)로 şəkilçisi, qəbul edən şəxsi ifadə edərkən -에게 (formal üslub üçün), -한테 (danışqı üslubu üçün), -께 (nəzakətli üslub üçün) şəkilçisindən istifadə olunur.

Məsələn:

-집에 갑니다. Evə gedir.

-왼쪽으로 가세요. Sol tərəfə gedin.

-친구에게 선물을 줍니다. Dosta hədiyyə verir.

-어머님께 꽃을 드렸어요. Anama gül verdim.

5. 처격

처격 (Cheogyek) azərbaycan dilində yerlik hala uyğundur. Bir hərəkətin və ya vəziyyətin baş verdiyi yeri ifadə edir. Bu halda isimlər yer zərfləri ilə birlikdə işlənir və əsasən -에서 və ya -에 hissəciyi ilə ifadə olunur. Belə ki, -에 (statik məkan üçün) və -에서 (fiziki hərəkət üçün) kimi istifadə olunur.

Məsələn:

-학교에 있습니다. Məktəbdədir.

-학교에서 공부합니다. Məktəbdə oxuyur.

6. 탈격

Koreya dilində 탈격 (Talgyeok) çıxışlıq haldır və bir şeyin başlanğıc nöqtəsini, ayrılma və ya çıxış yerini ifadə edir. Bu hal əsasən -에서 və ya -부터 şəkilçiləri ilə ifadə olunur. -에서 bir yerdən ayrılma və ya hərəkətə başlama nöqtəsini göstərir.

-집에서 나왔어요. Evdən çıxdım.

-부터 zaman və ya məkan baxımından başlanğıc nöqtəsini bildirir.

아침부터 공부했어요. Səhərdən oxumağa başladım.

Aşağıdakı cədvəldə hər iki dil üzrə ismin hallarının ifadə vasitələrinin sözlərlə birlikdə istifadə formasını görə bilərsiniz.

Adlıq hal	Ev	집이
Yiyəlik hal	Evin	집의
Yönük hal	Evə	집으로/집에
Təsirlik hal	Evi	집을
Yerlik hal	Evdə	집에서
Çıxışlıq hal	Evdən	집에서/집으로부터

Koreya və Azərbaycan dillində ismin hallarının fərqli xüsusiyyətləri.

1. Hər iki dildə Adlıq hal.

Yuxarıdakı cədvəldə də göründüyü kimi azərbaycan dilində adlıq halın ifadə vasitəsi yoxdur. Amma koreya dilində mövcuddur. Buna əsasən qeyd etmək olar ki, Koreya dilində isim demək olar ki, tək halda istifadə olunmur. Adlıq halda olsa belə şəkilçi artırılır.

Məsələn:

-교실에 학생이 있습니다. Sınıfdə tələbə yoxdur.

Nümunədə verilən 학생 (hakseng) tələbə sözü adlıq halda olduğuna görə koreya dilində adlıq halın ifadə vasitələrindən olan -이 hissəciyi sözə qoşulmuşdur.

2. Şəkilçilərin sözlərə qoşulma qaydası.

Azərbaycan dilində şəkilçilər sözlərə əsasən ahəng qanununa görə qoşulur. Koreya dilində isə sözlərin sait və ya samitlə bitməsinə görə şəkilçi əlavə olunur. Nümunə olaraq təsirlik halın şəkilçilərinə baxsaq azərbaycan dilində təsirlik hal şəkilçiləri olan “i, u, ü” sözdə incə və qalın saitlərin ahənginə əsasən istifadə olunur.

Məsələn:

Kitabı; məktubu və s.

Koreya dilində isə təsirlik hal şəkilçisi olan 을/를 sözün sait və ya samitlə bitməsinə əsasən sözə qoşulur.

Məsələn:

책을 – “çeç” olaraq tələffüz edilən kitab sözü samitlə bitdiyinə görə -을;

편지를 – “pyonci” olaraq tələffüz edilən məktub sözü samitlə bitdiyinə görə -를 şəkilçisi ismə qoşulmuşdur.

3. Hal şəkilçisi qəbul edən sözlərin cümlədə yeri.

Koreya dilində hal kateqoriyası söz sırasını daha sərbəst edir.

Məsələn:

-학생이 책을 읽습니다. Tələbə kitab oxuyur.

-책을 학생이 읽습니다. Kitabı tələbə oxuyur.

Azərbaycan dilində isə söz sırası daha sabitdir:

-Tələbə kitabı oxuyur.

-Kitabı tələbə oxuyur kimi cümlə qrammatik olsa da, daha az yaygındır.

Ədəbiyyat siyahısı:

1. 최현배(1961), 『우리말본, 연세대학교 출판문화원, 2012

2. 남기심,고영근(1985/1993),『표준국어문법론』, 탐출판사
3. 고영근,구본관,2009,『우리말 문법론』, 집문당
4. Xəlilov, B.(2007), Mütəsir Azərbaycan Dilinin Morfologiyası I hissə(<현대 아제르바이잔어의 형태론 I>), Elm.
5. Seyidov, Y.(2011), Azərbaycan Dilinin Qrammatikası, Morfologiya(<아제르바이잔어의 문법, 형태론>), Baku University, Baku.

Xülasə

Koreya və azərbaycan dillərində hal kateqoriyası ismin qrammatik funksiyasını ifadə etmək üçün istifadə olunur. Hər iki dildə ismin 6 əsas halı mövcuddur. Koreya dilində hal şəkilçiləri kontekstdən asılı olaraq müxtəlif mənə çalarları yaradır, azərbaycan dilində isə bu daha sabitdir. Hər iki dildə hallanma söz kökünə şəkilçilər əlavə etməklə baş verir, lakin koreya dilində sözlərə şəkilçi əlavə etmə qaydası fərqlidir. Bu, hər iki dilin qrammatikasında maraqlı fərqliliklər yaradır.

Summary

The case category in Korean and Azerbaijani is used to express the grammatical function of the noun. Both languages have six main cases. In Korean, case markers create various nuances depending on the context, whereas in Azerbaijani, they are more stable. In both languages, case formation occurs by adding suffixes to the root of the word, but the method of adding suffixes in Korean differs. This creates interesting grammatical differences between the two languages.

Резюме

Категория падежа в корейском и азербайджанском языках используется для выражения грамматической функции существительного. В обоих языках существует шесть основных падежей. В корейском языке падежные маркеры создают различные оттенки значения в зависимости от контекста, тогда как в азербайджанском они более стабильны. В обоих языках падежные формы образуются путем добавления суффиксов к корню слова, но способ добавления суффиксов в корейском языке отличается. Это создает интересные грамматические различия между двумя языками.

RƏYÇİ: dos. E.Vəliyeva